

Деякі питання дослідження почерку

Наталя Сиротенко

старший науковий співробітник, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-2023-6518>, e-mail: nncise@nncise.org.ua

Валентина Абросимова

старший науковий співробітник, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3767-5303>, e-mail: nncise@nncise.org.ua

Публікацію присвячено проблемі відмежування почеркознавства від графології та актуальності завдань, що розв'язуються зазначеними дослідженнями.

Ключові слова: почеркознавча експертиза; графологія; методи дослідження; почерк; особистість.

Some Questions about Handwriting Research

Natalya Syrotenko, Valentyna Abrosymova

The publication is dedicated to the problem of distinguishing handwriting studies from graphology, relevance of the tasks solved by the mentioned studies.

Keywords: handwriting examination; graphology; research methods; handwriting; personality.

У чому різниця між почеркознавством і графологією? Чи можуть графологічні дослідження витіснити судово-почеркознавчі дослідження в експертній практиці?

Науковість психографологічного та почеркознавчого методів забезпечена науковою теорією професора М. Бернштейна, сутність якої полягає в тому, що кожен рух руки під час письма як психофізіологічний акт проходить через умовні рівні побудови рухів руки в центральній нервовій системі процесу написання письма людиною. Індивідуально-психологічні особливості особистості обумовлені діяльністю й особливостями будови центральної нервової системи людини, що впливають на її рівні регуляції рухів під час письма та сприяють відображенню індивідуальних ознак у почерку й підпису й узагалі формуванню письмово-рухової навички.

У 20-х роках ХХ століття М. Бернштейн проводив дослідження із встановлення взаємозв'язку між моторикою під час написання літер і роботою головного мозку людини, спираючись на те, що психологічні особливості й нервова система є однією функціональною системою життєдіяльності людини, на їх взаємний вплив. Зазначене дало привід стверджувати, що можна проводити психодіагностику почерку (підпису) у його відображеннях з метою визначення провідних індивідуально-психологічних особливостей особи виконавця [1].

Основним підґрунтям почеркознавчої теорії, крім теорії М. Бернштейна, слугують роботи І. Павлова щодо умовного рефлексу та динамічного стереотипу, реалізації принципу цілісності у фізіології.

Слід зазначити, що в цих двох галузях знань об'єктами дослідження виступає почеркова інформація, яка міститься в тій чи тій почерковій реалізації (рукописному тексті, підпису).

Наведемо визначення почерку згідно з енциклопедичним словником «Криміналістика»: «Почерк — манера написання, виражена в системі рухів, які фіксуються в рукопису. Почерк залежить від рівня розвитку особи і закріплення в неї письмово-рухових навичок. Своєрідність почерку виявляється в певній сукупності загальних і окремих ознак. Ідентифікаційними властивостями почерку є його індивідуальність і усталеність. Найбільшу стабільність має сформований почерк, який частіше за все формується в особи до 25-річного віку. Варіативність ознак почерку не може вважатися перешкодою до ідентифікації» [2].

Із наведеного визначення та зважаючи на наукові напрацювання, письмово-рухові навички набуваються у процесі навчання письму й залежать далі від письмової практики людини. Поміж них виокремлюють: технічні навички (спосіб техніки письма, поза пишу-

чого, уміння тримати пишучий прилад тощо); графічні навички (уміння зображати письмові знаки та з'єднувати їх у слова); орфографічні навички (уміння правильно визначати звуки (фонemi) і виражати їх письмовими знаками). Почерк має певні ідентифікаційні властивості, що надають можливість ідентифікувати особу виконавця. До таких належать:

- *індивідуальність* — своєрідність, неповторність у декількох людей, наявність особливих ознак, притаманних певній особі (зміни, доповнення або скорочення щодо стандартів прописів);
- *динамічна стійкість* — незмінність сформованого письмово-рухового навичку в різних умовах виконання письма й відображення сукупності ознак, притаманних певній особі;
- *варіативність* — стійка видеозміна ознак почерку певної особи, що має прояв у її рукописах, і є засобом пристосування до різних умов їх виконання;
- *вибіркова мінливість* — здатність письмово-рухової навички змінюватися (трансформуватися) під впливом зовнішніх або внутрішніх збиваючих чинників [3].

Як графологія, так і почеркознавство спираються на індивідуальність рухів певної особи під час письма, яка пояснюється індивідуальністю самої особистості в єдності її анатомічних, фізіологічних і психологічних властивостей. Можна сказати, що на формування індивідуального письмово-рухового комплексу впливають суб'єктивний «внутрішній» чинник, яким є індивідуальність особистості, її розвиток, і об'єктивний «зовнішній» чинник, яким є умови його формування. Зазначені чинники діють системно, взаємно діючи одне на одний.

Однак задачі, що розв'язуються під час проведення почеркознавчих і графологічних досліджень суттєво різняться між собою. Метою проведення почеркознавчого дослідження є ідентифікація певного виконавця, визначення факту впливу на нього будь-яких збиваючих чинників, які мали вплив на процес письма. Вирішення таких питань є актуальними під час розслідування кримінальних / адміністративних справ, розгляданні цивільних та

господарських спорів. Психографологічне дослідження має на меті визначення провідних індивідуально-психологічних рис особистості, складання психологічного портрету особи, що застосовують як спеціальні служба світу, так підбір персоналу, сумісність або несумісність партнерів, ведення переговорів тощо [4]. Тобто предмети почеркознавчого та графологічного досліджень принципово різні. Тому, відповідно, зазначені дослідження проводять спеціалісти різних галузей знань: почеркознавчі дослідження — експерти-почеркознавці (зазвичай базовою освітою їх є юридична або лінгвістична), графологічні дослідження — психологи з відповідною освітою.

Слід зауважити, що психографологічний аналіз почерку (підпису) належить до психодіагностичних проєктивних методів вивчення експресії виконання людиною графічної діяльності, аналогічних аналізу малюнка на вільну або задану тему і є одним із методів вивчення особистості людини [5].

Отже, можна із упевненістю стверджувати, що як почеркознавчі дослідження (експертизи), так і психографологічні в межах психологічної експертизи будуть і надалі актуальними в різних сферах життєдіяльності та виконувати поставлені перед ними задачі.

Перелік джерел посилання

1. Застосування поліграфа і спеціальних знань в юридичній практиці. Реферативно-науковий журнал «Судово-психологічна експертиза». URL: <https://expertsze-joornal.org.ua/all-news/9995-psikhografologiya-na-sluzhbi-ususpilstva> (дата звернення: 09.04.2026).
2. Шепітько В. Ю. Криміналістика: Енциклопедичний словник (українсько-російський і російсько-український) / за ред. академіка НАН України В. Я. Тація. Харків, 2001. 553 с.
3. Криміналістика: мультимед. підруч. URL: <https://arm.navs.edu.ua/books/criminalitics/info/lec9.html#Text> (дата звернення: 14.04.2026).
4. Кайко В. І., Мацієвська С. М. Щодо експертної характеристики індивідуальних психологічних особливостей особистості за її почерком. *Педагогічні науки*. 2018. № 2 (16). С. 58—65. DOI: 10.32342/2522-4115-2018-16-10 (дата звернення: 14.04.2026).
5. Фармагей А. І. Діагностика акцентуацій особистості по почерку. *Методика, опис та використання*. Київ, 2010. 198 с.